

www.dereta.rs

Biblioteka
BIOGRAFIJE

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
Kill 'Em and Leave
Searching for James Brown and the American Soul
James McBride

Copyright © 2016 by James McBride
All rights reserved

Copyright © ovog izdanja Dereta

OŽEŽI PA BEŽI

JAMES BROWN I POTRAGA
ZA AMERIČKIM SOULOM

James McBride

Prevod s engleskog
Nebojša Todorović

BEOGRAD
2017.
DERETA

*Posvećeno profesoru Loganu
i njegovoj pokojnoj supruzi Bettye*

Ako nisi iskren, onda nisi kvalifikovan da sviraš nijednu vrstu muzike.

– PROFESOR WENDELL LOGAN (24. novembar 1940 – 15. jun 2010)
osnivač džez odseka na Muzičkom konzervatorijumu u Oberinu.

SADRŽAJ

- Predgovor: *Žamor – Ljutiti žamor neizrečenih stvari na američkom Jugu teško visi nad Barnwellom. Zemlji lažnih osmeha i odobravanja. Neobebeženih puteva. Lažnih osmeha i upozorenja: „Pazi šta radiš tamo.”* 9

Prvi deo: Nabranjanje

1. poglavlje: *Tajanstvena kuća – Sveprisutno nasleđe Jamesa Browna, njegov značaj za američku i crnu kulturu, i strah koji je pogoni. „Dot-tay, nastavi da učiš!”* 21
2. poglavlje: *Frka i trka – Svaki pripovedač na svetu želi da ubere plodove afroameričkog života koji su nadohvat ruke, osim onih koji ga žive. „Prezirem skoro sve što je napisano o njemu”, kaže sedamdesetogodišnja Emma Austin, koja je poznavala Browna više od četrdeset godina. „Većinu toga ne mogu ni da pogledam.”* 30
3. poglavlje: *Američka žvaka – Brown je ostavio svoje bogatstvo siromašnima, ali tužbe su opkolile njegovu vrednu ostavštinu otrovnim oblakom stvorivši – godinama posle njegove smrti 2006 – upravo ono što je i sam predvideo. „Haos”, rekao je svom menadžeru. „Gospodine Bobbite, kada umrem, nastaće veliki haos.”* 36

Drugi deo: Tovari!*

4. poglavlje: Grebatori: – *Paklica „koolsa” za priču i cedenje grebatora za jednu verziju istine. „Stigao sam ovamo na preporuku.”* 47
5. poglavlje: Six Gains – *Uništavanje Brownove istorije: deca rođenih sestara. „Junior je zaboravio odakle je došao”, rekao je. „I vidi šta mu je to sada donelo. Nije mu donelo ništa dobro.”* 57
6. poglavlje: Odlazak sa zemlje – *The Gaines-Scott klan i hiljade crnih napoličara, izgubljeno pleme primorano da napusti Ellenton. „Svi moraju da napuste zemlju.”* 67
7. poglavlje: Brale – *James Brown sreće svog najboljeg prijatelja Leona Austina. „Razumem te, Brale. Ali mora da se radi. To je ono što nas zanima.”* 74
8. poglavlje: Živeti stojeći – *Velma Brown, mladi James Brown i gubitak Teddyja. „Teddy je”, kaže spokojno, „samo pokušavao da pronade sebe. Kao što to mladi rade.”* 91
9. poglavlje: Poslednji Flame – *Naftoyd Scott, na turneji sa Jamesom Brownom na podeljenom Jugu. „Crnjo, ako umeš da pročitaš ovo, beži. Ako ne umeš, opet beži.”* 105
10. poglavlje: Rev – *Stvaralački savez Jamesa Browna i uvaženog Ala Sharptona. „Ožeži pa beži, Reve, ožeži pa beži. Prvo ožeži, a onda briši.”* 117
11. poglavlje: Blagajnik – *David Cannon, Poreska i finansijski haos. „Samo ih čuvajte mesto mene, gospodine Cannone. Samo ih čuvajte mesto mene.”* 135

* *Hit it and quit it!* (engl.) – Imati seks za jednu noć (sleng); naslovi 2. i 3. dela.

12. poglavlje: Tlo pod njegovim nogama – <i>Alfred „Pee Wee” Ellis i stvaralačke sile iza „soul brata broj jedan.” „Da bi pobedio kralja, moraš da podigneš vojsku.”</i>	146
13. poglavlje: Još novca – <i>Cena nasleđa i kako je David Cannon izgubio sve. „Ne, ne. Ne želim da izađem napolje i vidim nebo sve dok ne budem slobodan.”</i>	165
14. poglavlje: Čovek od sto dolara – <i>Charles Bobbit, čovek sa hiljadu lica, i smrt Jamesa Browna.</i>	181
15. poglavlje: Smeće koje niko ne čita – <i>Novinarka Sue Summer i novac koji nikad nije otišao siromašnoj deci. „Ako pitate da li se često molim”, kaže, „odgovor je da.”</i>	197
16. poglavlje: Sestra – <i>Gospođica Emma, Danny Ray, Michael Jackson, Bill Cosby, poslovi, veselje i suprotnosti duše Jamesa Browna. „Bio je pristojan čovek.”</i>	209

Treći deo: I zaboravi!

17. poglavlje: Oprosti se od kralja – <i>Michael Jackson dolazi da se lično oprost. „Ko je tražio pozlaćeni sanduk za gospodina Browna?”</i>	223
18. poglavlje: San – <i>Brownov lični ponos i dika. „Golf je”, kaže W. James Brown „poštena igra.”</i>	233
Epilog: Sestra Lee – <i>Da li će ga se sećati?</i>	238
Zahvalnice	243

ŽAMOR

*S*pomenik koji stoji u centru Auguste, grada u Georgiji, u prirodnoj je veličini, jer Brown nikada nije želeo da stoji iznad bilo koga. Hteo je da bude dole, među ljudima. I dok tokom vrelog avgustovskog popodneva stojite pred njim, na tom pustom potezu od jeftinih prodavnica i starih pozorišta, pomislite: Ovome vas ne uče u školi novinarstva – da gazite po ostacima upropašćenog, uništenog života (ovog, i još jednog, i još jednog); kako da se provlačite kroz lavirint surovih advokata koji su stali u red da se nahrane tim ostacima; ili da slušate priče švorc muzičara koji su proputovali svet i doživeli svetsku slavu, a kući se vratili bez banke u džepu; da imate razumevanja za takozvane muzičke stručnjake koji su na račun Brownove hrabrosti i njegovog života pokušali da iskamče koji dolar i za svoje džepove. Svi imaju neke svoje šeme u tom svetu. A u međuvremenu, čovek koji je stvorio šou mrtav je ko izvetrelo pivo, a njegova ostavština se nalazi svuda, samo ne tamo gde je on želeo.

James Brown, „kum soula”, najveći američki soul pevač, ostavio je većinu svog bogatstva, pažljivo procenjenog na sto miliona dolara, za obrazovanje siromašne dece iz Južne Caroline i Georgije. Deset godina nakon njegove smrti 25. decembra 2006, ni cent tog bogatstva nije stigao ni do jednog deteta. Ko zna koliko milona je potrošeno na advokate i političare koje su članovi Brownove razorene porodice angažovali.

To je tužan kraj jednog izvanrednog, mada tragičnog života, iako vi mislite da bi prema hiljadama siromašne dece u Južnoj Carolini i Georgiji, kojima je potrebno dobro obrazovanje, neko trebalo da bude iskren i razotkrije celu stvar. Ali to nije lako, jer bi to delom značilo da morate da razotkrijete Jamesa Browna. A to je nemoguće. Jer da bi razotkrili njega, prvo morate da razotkrijete sebe. A to je isto kao da bebu sa dve glave lečite aspirinom.

To je čudna stvar. Mnogo ga vole ovde u Augusti, njegovom usvojenom gradu. Nazvali su arenu i jednu ulicu po njemu, obeležavaju dan Jamesa Browna, sve to je samo počasno praznoslovlje. Ali prava istina je da, osim tog čudnog kipa, ovde nema ni traga od Jamesa Browna. Ni senke. Ispario je, postao još jedna tužna crna priča koja se kupuje, prodaje i preprodaje, baš kao što su robovi nekad prodavani na Haunted Pillaru, samo dva bloka od mesta gde se sada nalazi njegov spomenik. Brownova saga je teška priča, velika bombonjera puna jeftinih slatkiša. Loša priča, ali odlična muzika. I sve sami stručnjaci: dokumentrac ovde, knjiga onde, dugometražni film, pa producenti, sve ljudi koji su 'poznavali' Browna i 'voleli' ga, kao da je tako nešto uopšte bilo moguće. Činjenica je da zapravo nije ni važno da li su ga oni poznavali ili ne, voleli ili mrzeli iz dna duše i nadali se da će neko vezati njegovo telo za kamion i vući ga za sobom. Najgore se već desilo. Čovek je bio gotov. Otišao. Savršeno mrtav. Sada nikoga ništa ne košta da mu odaje počast. On je kao John Coltrane, ili Charlie Parker, ili Louis Jordan, ili bilo ko od desetine crnih muzičara čija je muzika postala besmrtna, a zajednice koje su ih iznedrile i dalje kubure sa istim problemima. Zapravo, James Brown je zaboravljen u Augusti. Grad se raspada, baš kao i sećanje na njega. On je prošlost. Bezbedno mrtav.

Ali u Barnwell Countyju, odmah preko granice, u Južnoj Carolini, mestu gde je Brown rođen i živeo do kraja života, nema nikakve sumnje ko je bio James Brown. Tamo on nije para već – živa stvar koja još uvek diše.

Nekada je u Barnwellu, u ulici Alen, nedaleko od mesta gde je rođen James Brown, postojao soul food¹ restoran „Brooker’s”. Svaki put kada sam odlazio u taj grad da kopam po ostacima priče o Jamesu Brownu – onome što je ostalo od njega – otišao bih u „Brooker’s” i naručio svinjetinu sa grizom, raštanom ili sa čim god da su je gospođa Iola i njena sestra, gospođa Perry Lee, tada služile. Dobro sam se zabavljao u tom lokaluu. Sedeo bih za stolom i posmatrao ljude koji ulaze – mlade, stare, neke mirne ko bubice, neke pričljive i prijateljski raspoložene, neke sumnjičave, jednostavno, ljude svih vrsta: male biznismene, lokalne radnice, farmere, jednog grobara, frizerku. Uvek sam odlazio smejući se i govoreći u sebi: „Ni ovome vas,

¹ Soul food (engl.) – Restoran domaće kuhinje.

takođe, ne uče u školi novinarstva” – da si u nečijem rodnom gradu a još uvek možeš da čuješ humor i ponos. Ljudi u Barnwellu vole Jamesa Browna. Oni ne vide njegov uništen život; njih nije briga za advokate krvopije, koji čekaju u redu da mu oglođu kosti ili za Brownovu decu, koja se bore za milione koje je on ostavio sirotinji, a ne njima. Oni su generacijama ranije videli dovoljno zla u sopstvenim životima, da o tome mogu da pišu svoje tužne priče. Dakle, zašto pričati o tome? Smej se i budi srećan s verom u Gospoda! James Brown je umro kada je bio na vrhu. Belac može da kaže šta hoće. Zapiši ovo u to svoje blokče, momak: nije nas briga. Mi znamo ko je bio James Brown. Bio je jedan od nas. On sada spava s milošću Gospodnjom. U dobrim je rukama! Nego, pusti sada to i uzmi još jedno parče pite.

Smeju se i osmehuju, a vi se osećate dobro. Ali iza tih osmeha, pita, pozdrava, obilnih večera piletine i prigušenog kikota, prisutan je tihi žamor. Ako prislonite uho na sto, skoro da ga možete čuti; to je neka vrsta uskomešanog mlevenja, tutnjanja, režanja, a kad zatvorite oči i oslušnete – zvuk nije nimalo prijatan. Niko ništa nije rekao, niko ništa nije ni video jer su crnci u Južnoj Carolini stručnjaci za nošenje maski pred belcima. To je praksa već generacijama. Osmeh im je širok kao dve pesme da pevaju. Kada bela mušterija uđe u „Brooker’s”, oni deluju srećno. Kad belac progovori, oni zaklimaju glavama pre nego što čovek završi svoju rečenicu. Oni kažu „da, gospodine” i „upravo tako” i smeju se i šale, i govore: „Kakvo iznenađenje!” i „Ma, da li je moguće?” i pozdravljaju ih i odobravaju im do iznemoglosti. A vi stojite zapanjeni zato što čujete nešto drugo, čujete taj žamor i ne znate da li on dolazi iz vašeg stola ili ispod vaših stopala ili je to prevelika količina istorije koja brzo promiče između crnca i belca u trenutku kad belac plaća svoj raštan sa osmehom koji vas privlači, jer možete da čujete huk rata koji se još vodi – velikog, onog što severnjaci zovu građanskim, a južnjaci agresijom, i novijeg, propagandnog, gde crni momak u Beloj kući izaziva srdžbu kod nekih ljudi šta god da uradi. Sve se vrti oko rase. Svi to znaju. I nema predaha. Sedite i gušite se, gledajući tu malu igru preko svog tanjira raštana, kako se to dvoje ljudi smeju i časkaju iznad provalije koja ih razdvaja, vi gledate u čudu s osećajem da sedite na oštrici žileta dok čekate da jedan od njih potegne revolver i raznese glavu onom drugom. Mislite da gubite razum dok žamor u vašim ušima postaje

sve glasniji; pretvara se u neku vrstu elektriciteta koji raste i prestaje da bude žamor, a postaje nevidljivi huk čistog besa i nasilja, izražen samo povremenim pogledom nemog razumevanja, onim koji proleće između vas i drugih crnaca u prostoriji, kao novčanica dolara koja, bez zvuka, napušta šaku bele mušterije i uleće u staru kasu gospođe Iole, koja se zatvara uz tihi škljocaj.

Ako sačekate da belac ode i onda pitate za tu distancu, distancu između belih i crnih ljudi u Južnoj Carolini, crnac će reći: „O, nije to ništa. Taj i taj je moj prijatelj. Poznajem ga četrdeset godina. Mi se ovde svi slažemo.” Samo noću, kada stignu kući, kad se reflektori ugase i ne moraju više da glume i pevaju, i kad se televizori isključe, a vino poteče i jezici prorade, i kada potpuno spokojni u svom domu sa svojom porodicom promene priču, onda žamor prestaje da bude žamor. Postaje huk ciklonskog besa, prožetog gađenjem i četristo godina potiskivanom gorčinom.

Kažu da ne postoji ni jedan jedini podsetnik na Jamesa Browna u ovom mestu. Ni spomena na datum njegovog rođenja, ni građevine nazvane po njemu, ni škole, ni biblioteke, ni spomenika, ničeg. A čak i kada nazovu nešto po njemu, ili proslave na državnom nivou ili nešto slično, to nije bitno. Oni se smeju tome tokom dana, ali noću psuju tako žestoko da se ceo problem sam sklupča i otpuzi kao zmija. Nema čak ni spomen-ploče u mestu odakle je potekao najveći soul pevač za koga je ova zemlja ikada čula. A zašto bi je i stavili? Belci ga mrze. Bila je tabla na državnoj granici, ali sklonili su je nakon Brownovog poslednjeg hapšenja. Belci bi sopstvene grehe oprostili sebi i milion puta u ovoj državi. Napišaće istoriju kakvu god hoće. I na samom kraju, ti đavoli u odelima, koji sede u sudnicama, ukrašće sve do zadnjeg centa koji je gospodin Brown zaradio, videćete. Siromašni nemaju nikakve šanse protiv njih, bez obzira na boju kože, i ako neke budale odavde budu dovoljno glupe da ustanu i progovore o tome, obrušiće se na njih tako silovito da će gnoj iz ušiju da im procuri.

Sve mi je to sinulo jednog vrelog popodneva dok sam sedeo u „Brookersu”, šaleći se sa gospođom Perry Lee, kada je ušetao rmpalija kog sam poznao – Joe Louis Thomas. Joe je dobro građen, zgodan tamnoput muškarac, koji je radio u New Yorku kao profesionalni rvač. Umoran od toga da mu

za nekoliko dolara govore kada da preda meč, vratio se kući u Blackville u Južnoj Carolini, oženio se i poslao dvoje od troje dece na koledž – jedno od njih (Joe Thomas Jr.) pridružilo se Green Bay Packersima 2014.² Onda se i sam Joe vratio na koledž, na Sout Carolina State University, i pridružio se trkačkom i fudbalskom timu u svojoj pedeset prvoj godini. Odrastao je tegleći pamuk na polju belog čoveka u Blackvilleu, zajedno sa jedanaestoricom braće. Veći deo života smatrali su ga gluvim. U školi je ostao zahvaljujući izvanrednim sportskim veštinama – u srednjoj je 40 metara trčao za 4,35 sekunde. Jednog dana, kada je imao sedamnaest, doktor je zavukao sondu u Joevo uho. Doca je izvukao smeće koje se tu skupljalo sedamnaest godina: vatu, đubre, prljavštinu. Sada, kada je Joe Thomas mogao ponovo da čuje, čuo je stvari koje nikad ranije nije čuo. Video je stvari koje nikad ranije nije video.

Joe je seo naspram mene. Gospođa Perry Lee je rekla: „Hej, Joe, vratio ti se drugar.” Joe je pogledao u mene. „Još radiš na onoj knjizi?“, pitao je.

Potvrдно sam odgovorio. Sve sam mu objasnio: da mi je teško da ispričam pravu priču. Strašan sudski postupak. Silni sukobi. Da ima mnogo pitanja koja ostaju bez odgovora dok pokušavam da dođem do suštine stvari, bla, bla, bla.

Joe je ćutke slušao, držeći labavo viljušku. Stajala je u vazduhu dok sam govorio. Kada sam završio, još ju je držao iznad svog tanjira džigerice sa raštanom.

„Pazi šta radiš tamo”, rekao je polako.

„Nisam uradio ništa loše”, kazao sam. „To je samo knjiga.”

Pogledao me je netremice, bez reči. Uperio je viljušku ka meni i rekao: „Mladiću, pazi šta radiš tamo.”

2 Green Bay Packers – Američki profesionalni fudbalski tim iz Green Baya u Viskonsinu.

Prvi deo
Odbrojavanje

1. poglavlje

Tajanstvena kuća

Šezdesetih godina, kada sam kao dete živeo u St. Albansu (Queens, New York), u lepoj ulici nedaleko od moje kuće postojala je jedna ogromna, odvratna, crno-siva zgrada. Nalazila se blizu pruge Long Island Rail Road, koja je suštinski delila moj kraj na dva dela. Moja strana pruge bila je siromašna strana – gusto nabijene, male, oronule kuće, od kojih su neke imale uređene travnjake i negovane cvetne leje, a ostale su bile kao moja – u potpunom haosu. U komšiluku je uglavnom živela crnačka radnička klasa, poštari i šoferi gradskog prevoza sa američkog Juga, koji su se u relativno blagostanje Queensa preselili iz Brooklyna, Harlema i Bronxa, ogrezlih u nasilju. Bili smo ponosna družina. Napredovali smo. Živeli smo naš američki san.

Ali sa druge strane šina živelo se na visokoj nozi. Velike, raskošne kuće sa prekrasnim travnjacima, dugački, sjajni „cadillaci” koji bešumno klize, tihe ulice. Ogromna crkva, sva u staklu, predivan park i blistav, ganc-nov restoran „Steak N Take” u vlasništvu Islamske nacije, koji je vikendom radio non-stop. Uzgred, u to vreme, svi su se plašili Nacije. Ni najgorem, najočajnijem džankiju nije padalo na pamet da uleti u „Steak N Take” i potegne pištolj. Bio bi mrtav pre nego što bi stigao do vrata. Mnogi muslimani iz Islamske nacije koji su radili u „Steak N Takeu” bili su bivši robijaši, ozbiljni, hladnokrvni tipovi u belim košuljama i leptir-mašnjama, koji su vam služili koje god jelo od govedine poželite, a istovremeno ukazivali na štetnost svinjskog mesa.

Mesto je dobro radilo. A tu su još bile i slavne ličnosti koje su kupovale kuće u blizini. Roy Campanela. Lena Horne. Count Basie. Ella Fitzgerald. Fats Waller. Milt Hinton. Sve same zvezde. Velike.

Ali niko od njih nije živeo u ogromnoj, pretećoj kući na aveniji Murdock, sa puzavicom koja se pela ka valovitom krovu, šancem koga je presecao mali veštački potok, crnim Deda Mrazom koji je bio osvetljen za Božić i crnom tendom koja se sa prednje strane kuće spuštala kao neka bujna frizura.

Zato što niko od njih nije bio James Brown.

Moj najbolji drug Billy Smith i ja često smo satima stajali ispred njegove kuće i maštali. Ponekad je čitava gomila dece stajala pred kućom: klinci iz mog kraja i okoline. I dečko iz okoline Hollisa, Al Sharp-ton, ponekad je bio tu, ali ga ja u to vreme nisam poznao. Billy je napustio moju stranu pruge i preselio se u kuću odmah ispod ulice Jamesa Browna i, kad bi došlo leto, sam bih prelazio prugu, što je bilo prilično rizično, da bih se družio sa njim. Znali smo danima da stojimo ispred te preteće crno-sive kuće, nalik na palatu, čekajući da se pojavi „kum soula”. Ponekad bi došli i dečaci iz Billyjeve ekipe: Beanie, Buckie, Pig, Marvin, Emmitt i Roy Benton, sin velikog pevača Brooka Bentona, koji je živeo prekoputa Jamesa Browna. Deca su dolazila sa svih strana: iz Južne Jamajce, Hollisa i Far Rockaveja. Pričalo se – a to je trajalo godinama – da će „kum soula” jedne noći da se išunja iz svoje kuće, ode iza ćoška do obližnjeg Addisleigh parka, sedne, porazgovara sa decom i *podeli kintu* – i to sve dvadesetice i pedesetice – ako mu obećate da ćete nastaviti da idete u školu.

Besomučno smo visili u parku i čekali. Čekali smo mesecima, celo leto, celu zimu, spremni da obećamo. A on se nikada nije pojavio.

Nisam čuo da je neko iz kraja stvarno sreo velikog čoveka, sve dok moja jedanaestogodišnja sestra Dotty jedno popodne nije uletela u kuću bez daha i, sva mokra od znoja, zavrištala: „O, moj bože! O, moj bože! Nećete verovati! *Ooo, moooj booo-žeeee!!! Heleeeeeeeen!*”

Dotrčala je starija sestra Helen, njen guru u to vreme, kao i nekolicina nas. Bilo je potrebno nekoliko minuta da Dotty dođe k sebi. Konačno je istorokala svoju priču:

Ona i njena najbolja prijateljica Shelly Cleveland prešle su prugu da bi posle škole dreždale ispred kuće Jamesa Browna, što su inače radila sva deca. Naravno, on se nije pojavio. Ali tog popodneva, Dotty i Shelly su odlučile da urade nešto što nijedno dete u kraju, nijedno dete u New Yorku – ma nijedno dete na celom svetu koje sam sa svojih osam godina poznavao – nikada nije uradilo, ili bar pomislio da uradi.

Otišle su do ulaznih vrata i pokucale.

Otvorila je bela služavka. „Šta želite?“, rekla je.

„Da li možemo da razgovaramo sa gospodinom Brownom?“, pitala je Dotty.

„Sačekajte malo“, rekla je služavka. Onda je nestala.

Nekoliko trenutaka kasnije na vratima se pojavio James Brown lično, sa dve belkinje, po jednom ispod svake ruke, obe odevene u odeću iz šezdesetih, sa sve „košnica“ frizurama.

Dotty i Shelly su se skoro onesvestile. „Kum soula“ se obradovao. Srdačno ih je pozdravio. „Kako se zoveš?“, pitao je Dotty.

„Dotty...“

„Dotty, nastavi da učiš. Nemoj posle da se mučiš!“ Onda se rukovao sa njom, pa sa Shelly, i dve devojčice su zbrisale.

Slušali smo bez daha dok je Dotty prepričavala kako je bilo. Izgledalo je neverovatno. Čak je ostavilo utisak i na moju mamu. „Jeste čuli?“, brećala se. „Poslušajte Jamesa Browna. Nastavite da učite!“ Ali nikog nije bilo briga šta ona ima da kaže. Bilo je važno ono *što je rekao James Brown!* Dottyna zvezda je zablistala. Ona je uvek bila obožavalac Jamesa Browna, ali u kući sa dvanaestoro dece gde je retko bilo hrane, a pažnje još ređe, gde je posedovanje nove ploče Jamesa Browna na 45 obrtaja bilo kao vlasništvo nad Svetim gralom, Dotty se od potčinjenog roba pretvorila u nekog sa privilegovanim društvenim položajem – ambasadora slavni, izabranog člana plemena, čoveka za prljave poslove, iniciranog člana mafije. Drugim rečima, „veliko dete s peharom u ruci“.

Sjaj je trajao mesecima. Tokom hladnih zimskih noći, kad nije imalo šta da se jede i gde da se ide, a ni para da bi se uopšte negde otišlo, stajala bi u našoj ledenoj dnevnoj sobi i pravila predstavu. „On je tako mali“, obznanila bi. „Sitan momak.“ Poskočila bi, začušljala kosu u

stilu Jamesa Browna, izbacila bradu i zapevala južnjačkim naglaskom. „*Dot-tay, nastavi da učiš! Nemoj posle da se mučiš! Ha!*” Mi bi zaurrali. Posetioci, komšije, ozbiljni pobožni ljudi, pa čak i moj osorni očuh, molili su je da oživi taj trenutak, što je ona spremno i radila, prepričavajući do detalja kako je „najvredniji čovek šou-biznisa” – „gospodin dinamit” lično – došao na vrata svoje kuće i rekao joj: „*Dot-tay, nastavi da učiš!*” Namćorasti, stari, pobožni ljudi su slušali i ozbiljno, odobravajuće klimali. James Brown je bio u pravu. *Nastavi da učiš, Dotty, nastavi da učiš.*

Tiho i ljutito sam posmatrao sve to. Moja mala sestrice me je pretekla. Poljubila je crni kamen.³ Upoznala je Jamesa Browna. Moja ljubomora je trajala godinama.

Svaki čovek ima pesmu svog života, a ako imate sreće, možete i da je se setite. Pesma sa venčanja, pesma vaše prve ljubavi, pesma iz detinjstva. Za Afroamerikance, pesma naših života, pesma cele naše istorije oličena je u životu i vremenu Jamesa Browna.

On je zasigurno jedan od najpoznatijih Afroamerikanaca na svetu i verovatno najuticajniji Afroamerikanac u istoriji pop muzike. Njegova slika visi na zidovima afričkih kuća i koliba, gde ljudi čak i ne znaju čime se on bavi u životu. Njegov uticaj se osetio u zapadnoj Evropi, Aziji i na Dalekom istoku. Njegov ples, njegov jezik, njegova muzika, njegov stil, to što je bio pionir fanka, njegov način govora – sve to utisnuto je u američku podsvest, isto kao i slika nekog borca za građanska prava ili sportskog heroja, uključujući Muhammada Alija, Michaela Jordana, Martina Luthera Kinga i Malcolma X-a. Ali je on uz to i pogrešno shvaćena i najlošije protumačena afroamerička ličnost u poslednjih trista godina, a mislim da je bio skoro isto toliko važan i uticajan u američkoj društvenoj istoriji kao, recimo, Harrieta Tubman⁴ ili Frederick

³ *Crni kamen* – Ugrađen u jugoistočni stub Ćabe, glavnog svetilišta islama, koje se nalazi u džamiji u Meki. Za njega se smatra da je „kamen temeljac”, „desna ruka božja na zemlji”.

⁴ *Harrieta Tubman* (1820–1913) – Pravo ime joj je Araminta Ross, američka crnačka aktivistkinja, poznata po nadimku *Crni Mojsije*.

Douglass⁵. Kada je 2006. njegova pogrebna povorka sporo prolazila kroz Harlem, ljudi su istrčavali iz berbernica sa penom za brijanje na licu, a deca nisu išla u školu, dok su stariji ljudi iskreno plakali. Masa iz Apollo Theatera, na hiljade ljudi, postrojila se napolju duž pet blokova, od 125. do 130. ulice. Cela crna Amerika je kleknula i poklonila se. „Kralj popa” lično, Michael Jackson, odleteo je u Augustu na opelo – poklonjenje jednog kralja drugom. Crni Amerikanci su voleli i Michaela, ali samo dok je on bio dete crne Amerike – odbačen, zaboravljen, ponovo prihvaćen, u modi, van mode, crn, beo, nije znao ko je – nije bilo sumnje u to ko je bio James Brown. James Brown je bio naša duša. Nesumnjivo crn. Nesumnjivo ponosan. Nesumnjivo muško. Bio je stvaran i bio je zabavan. On je bio kao onaj ujak sa Juga koji ti bane u kuću, napije se, izvadi veštačke zube, izblamira te pred društvom i promumla: „Nastavi da učiš!” Ali ti ga ipak voliš. I znaš da on voli tebe.

Ali ima toga još, i tu se priča dodatno grana. Tokom četrdeset-petogodišnje karijere James Brown je prodao više od dvesta miliona ploča, snimio 321 album (od kojih su 16 bili hit albumi), napisao je 832 pesme i uradio 45 zlatnih ploča. Napravio je revoluciju u američkoj muzici: bio je prvi koji je spojio džez i popularni fank; prvi je snimio „live” album koji je dospelo na prvo mesto top-liste. Doprineo je stvaranju nekoliko muzičkih kategorija kojima se danas bave *Billboard*, *Variety*, *Downbeat* i *Rolling Stone*; pevao je sa svima, od tvorca hip-hopa Afrike Bambaate, preko Pavarottija, do pionira džez aranžmana Olive-
ra Nelsona. Njegov bend je bio revolucionaran – sastavljen od izvanrednih muzičara i pevača, koji su bili među najboljima u popularnoj muzici ove nacije. Njegov nastup koji je prethodio *Rolling Stonesima* na T.A.M.I.⁶ koncertu u Santa Monici 1964. bio je neverovatan, pa je Keith Richards kasnije priznao da je sviranje iza Jamesa Browna bila najgora odluka u karijeri *Rolling Stonesa*. A ipak, James Brown nikada

5 *Frederick Douglass* (1818–1895) – Afroamerički društveni reformator, abolicionista, govornik, pisac i političar.

6 *T.A.M.I.* (*Teenage awards music internacional*) – Koncert gde su učestvovali brojni popularni rock and roll i R&B izvođači iz Amerike i Engleske.

nije dospelo na naslovnu stranicu *Rolling Stone* magazina. U muzičkom svetu on je bio trinaesto prase, nekakav čudak, veliki kamen na putu koji ne možete da obidete, klovn, crna kategorija. Bio je supertalentovan. Veliki plesač. Prava predstava. Zabavan. Zavisnik od droge, problematičan, sav u kosi i zubima. Tip koji nije umeo da se kloni nevolje. Čovek koji je prkosio svakom opisu.

Razlog? Brown je bio dete zemlje koja se sakrivala – američkog Jugu.

Nigde u USA ne postoji ništa slično američkom Jugu, nema mesta koje je teže u potpunosti shvatiti ili obuhvati. Nijedna knjiga ne može da vam približi čoveka jer on dolazi iz zemlje koju nijedna knjiga ne može da objasni, zemlje oblikovane istorijom ropstva, ugnjetavanja i nerazumevanja, čije samoodređivanje prkosi jednostavnom objašnjenju i odbacuje bilo koji opis vezan za nju. Jednostavno, Jug je zago-netka. To je kao starinska, verna domaćica, koja posle četrdeset godina braka sa čovekom koji nedeljna popodneva provodi uz fudbal, opružen na kauču, iznenada ispljune: „Nikad nisam volela tvog ćaleta”, potegne nož i zauvek prekine mužićevu fudbalsku sezonu. Ako biste pokušali da odgonetnete pozadinu tog čina, bilo bi isto kao da pokušavate da dodirnete sunce rukama; zašto se uopšte mučiti. Ne možete da razumete Browna ako ne razumete da je zemlja koja ga je iznedrila – zemlja maski. Ljudi koji hodaju tom zemljom, i crni i beli, nose maske i ispod njih maske, a onda maske ispod tih maski. To su varalice i preletači, mađioničari i karnevalski lajavci, sposobni da se pred vašim očima pretvore u stare, dobre momke, ugledne advokate, uglađene društvene tipove, genijalne naučnike, velike muzičare, istorijski važne ljude, i u 'sve će biti u redu' dvojnike *Maye Angelou*⁷ onda kada u stvari ništa neće biti u redu. Oprah Winfrey je sjajan primer da ova zemlja čuda proizvodi ličnosti izuzetnih talenata i popularnosti. Naseljena je legijama duhova koje se nadnose nad njom sa istom upornošću i neverovatnom snagom koja je pokrenula malobrojnu grupu slabijih i slabije

⁷ *Maya Agelou* – Maja Andželou, rođena kao Margaret Eni Džonson, bila je afroamerička spisateljica, pesnikinja, plesačica, glumica i pevačica.

naoružanih siromašnih belih vojnika u vojevanje protiv armije severnjačke Unije tokom tri godine Građanskog rata, pre 150 godina.

Jug je zamalo dobio Građanski rat, a možda je i trebalo jer se američki južnjaci pretvaraju i glume s neviđenom genijalnošću. Zamažu vam oči učtivošću i uvažavanjem koje jedva da nagoveštava unutrašnju snagu. S druge strane, to su kameleoni koji zvižduću „Dixie”, navlače vas praveći se da su bezopasni i blesavi. Ali iza njihove lažne glazure, iza naklona i klanjanja, domaćih pita i cigareta, ćaskanja o dobroj, staroj Crvenoj plimi iz Alabame⁸ i prizivanja Boga, stoji nevidljiva ruka, krvava, snažna šaka spremna za snažan udarac. Ako ta šaka krene u vašem pravcu, sklanjajte joj se s puta jer ćete u suprotnom, verovatno do kraja života, svoje obroke jesti na slamčicu.

Niko nije svesniji snage američkih južnjaka od crnaca koji žive među njima. Ima jedna stara robovska izreka koja kaže: „Idi gde god ti kažu, i ne radi ništa”, a potomci tih robova su stručnjaci za to. Oni rade sve što treba da se uradi, govore sve što treba da se kaže, a onda nagrnu na vrata kako bi izbegli zlo belog čoveka, za koje osećaju da će sigurno u jednom trenutku da se sruči na njih poput pljuska. Brown, koji je odrastao kao dete razvedenih roditelja, a proveo je i tri godine u zatvoru za maloletnike, bio je stručnjak da izbegne zlo belog čoveka. Godinama se svojski borio da neke stvari predupredi, prikrije, ignoriše, isključi, a dodatno se trudio sa postavljanjem ogedala po sobama, nameštanjem lažnih prolaza i podnih dasaka kako bi uhvatio svakog uljeza koji bi se raspitivao za njegovu pravu prirodu. Isto je radio i sa novcem, od malena je znao s njim. Jednom je kupio loptu i palicu za bejzbol novcem koji je zaradio plešući i čisteći cipele obojenim vojnicima iz obližnjeg Fort Gordona. Kada je postao zvezda, u svojoj kući je imao tajnu prostoriju za novac. Sakrivao ga je po hotelskim sobama u provinciji; desetine hiljada, pa čak i stotine hiljada dolara nosio je okolo samo u koferu, u novčaniku je držao štosove čekova s pokrićem. Uvek je znao kada treba da stane, kako da se izvuče jer ga je, iza zatara-bljenih prozora njegovog života, obuzimao strah da bi mogao da ostane

8 *Alabama crimson tide* – Fudbalski (ragbi) tim univerziteta u Alabami.

bez ičega, ali nije želeo da zapadne u paranoju zbog toga i počne da se ponaša neobuzdano. Jednom sam pitao njegovog menadžera Charlesa Bobbita, koji je za četrdeset i pet godina Jamesa Browna upoznao kao niko dotad: „Koja su bila Brownova najiskrenija, najdublja osećanja prema belom čoveku?”

Bobbit je napravio kratku pauzu, pogledao u svoje ruke, a onda prosto rekao: „Strah.”

Taj strah – svest da je samo jedan pogrešan korak, dok lutate lavirintom stvarnosti belog čoveka, dovoljan da vas oduva nazad kući brzonom cirkuzanta ispaljenog iz topa – bio je kriptonit koji je ležao ispod kreveta svakog velikog crnog muzičara, od radio-zvezde iz dvadesetih Berta Williamsa, do Milesa Davisa i Jaya Z-ja. Ako ne uspete da pronađete malu, olovom obloženu prostoriju, gde možete da se sklonite od tog straha i izbegnete njegove smrtonosne zrake, on će uvek upravljati vašim životom. Zato izgleda da su Miles Davis i James Brown toliko slični, za obojicu se govorilo da su svadljivi i razuzdani. Svaki se divio onom drugom sa distance. Oni koji su ih poznavali opisivali su ih veoma slično: spolja kao čvrste, ali sa druge strane, kao osećajne, pažljive, verne, ponosne i problematične duše, koje su se trudile da svoj bol drže podalje, koristeći sve vrste mađioničarskih trikova, šibicarskih fazona i prikrivanja kako bi svi iz njihovog okruženja mislili da je sve „kul”, čak i onda kada ih je kuliranje zapravo žive proždimalo. Izbegavanje bola je bio posao sa punim radnim vremenom i Brown je na njemu radio više od ijedne crne zvezde pre ili posle njega. „Vi ne možete da upoznate Jamesa Browna”, kaže njegov advokat Buddy Dallas, „zato što on to ne želi. Za dvadeset četiri godine, koliko sam radio za njega, nikada nisam upoznao nekog ko se više trudio da spreči ljude da saznaju ko je on zapravo bio.”

Ja još uvek prolazim kolima pored te stare kuće u Queensu. Ne znam ko sada živi tamo. Priča se da je bilo četvoro vlasnika pre Browna. Jedan od njih je bio Cootie Williams, trubač u orkestru Dukea Ellingtona. Čuo sam da su sva četvorica vlasnika izgubila kuću dok je se Brown nije dokopao. Međutim, James Brown je nije izgubio. Bila je

njegova deset godina, još je i zaradio kad ju je prodao 1968, tri godine nakon što se rukovao sa mojom sestrom Dotty.

Godinama mi je ta kuća bila misterija. Godinama sam hteo da uđem u nju i saznam šta se tamo dešava. Sada to više ne želim. Zato što sada znam.

OŽEŽI PA BEŽI
JAMES BROWN I POTRAGA
ZA AMERIČKIM SOULOM

Za izdavača

Dijana Dereta

Izvršni urednik

Anja Marković

Lektura

Dijana Stojanović

Korektura

Vesna Crepuljarević

Likovno-grafička oprema

Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-125-8

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2017.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78.071.1:929 Браун Џ.

78.011.26(73)”19”

МЕКБРАЈД, Џејмс, 1957–

Ožeži pa beži : James Brown i potraga za američkim soulom /
Džejms Mekbrajd ; prevod s engleskog Nebojša Todorović. –
1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). – 248
str., [8] str. s tablama ; 24 cm. – (Biblioteka Biografije / [Dereta])

Prevod dela: Kill ‘Em and Leave / James McBride. – Tiraž 1.000.
– Napomene uz tekst.

ISBN 978-86-6457-125-8

a) Браун, Џејмс (1933–2006) – Биографије

COBISS.SR-ID 232177420